

BÁTHORI CSABA

Kövesse szó a szót...

Aki nem tanulta, nem tud beszélgetni.

Számtalanszor megtapasztaljuk, hogy egy eszmecsere során nem tudjuk megközelíteni a másik érveit: még a hangját se halljuk. Egyszer csak arra hökkenünk, hogy nincs értelme a párbeszédnek, s pusztán esetlegesség marad a találkozás, veszteségidő. Minden indokolatlanul meghosszabbított vita: rövid életű fanatizmus, buboréktár. Ki-ki úgy kel föl az asztaltól, hogy élesebb körvonalakban látja elképzeléseit, örvend kikoholt szenvedélyeinek, s hajlandó több ízben is hangoztatni kedvenc elgondolásait. Hangjának erejét csakugyan megismerte, de korántsem azt a hűvös eszmélet-szögletet, amelyben gondolatok mozdulni szeretnek.

Tudatosan kell tudni azt, hogy a gondolatok kedvelik a szenvedélytől mentes beszélgetési környezetet, s csakis ott születnek meg, ahol nincsenek tüstént halálra kárthatatva. A hang megemlése önmagunknak káros: nemcsak beszélgetőtársunknak fenyegetés, hanem önmagunkkal szemben is udvariatlanság. Mert az, aki pontos beszélgetésre törekszik, legelőször is magával szemben kíméletes. Kíméletessége abban áll, hogy engedi terebélyesedni a csöndet, a gondolat környezetét. De egyszersmind abban is, hogy a vastagodó csöndben megnöveli aktivitását.

Nincsen párbeszéd fölkészülés nélkül: maga a gondolatcsere nem a vetés, hanem az aratás ideje. Legalábbis: az aratás közben érkező gyarapodásé.

Szóljon hozzá a témához a társalkodás reneszánszkori mestere, Michel de Montaigne. Ő azt mondta:

„Tehát: minden okkal-móddal végbevitt ütést elfogadok és elismerek, legyen az bármilyen gyenge, de fölöttébb nem tűröm azokat, amelyeket szabálytalanul mérnek rám. A tárggyal alig-alig törődöm, a véleményekre nem adok, s hogy melyik érv győz, csaknem hidegen hagy. Egy álló napon át békésen el tudnék társalogni, ha regula szerint folynek a vitatkozások. Nem is erőlködést és árnyalatot várok, hanem rendet. Rendet, amilyet minden nap látni kanászok s boltoslegények torzsalkodásaiban, sohasem magunk között. Ha megbokrosodnak, kész a bárdolatlanság, miközöttünk nem kevésbé. De minden izetlenségük s féktelenségük ellenére tárggyuknál maradnak: szóváltásuk magából a dologból fakad. Ha egymás szavába vágznak s morognak-szitkozóznak: legalább megértik egymást. Minden választ melegen köszöntök, ha nekem érdemben válaszol. De ha a disputa zavaros, s nincsen regula szerint, hagyom a dolgot, s makacsul, haraggal ragaszkodom a formához, és elkezdék olyan hajthatatlanul, csépelve, civakodva vitatkozni, hogy utóbb belevörösödöm.”

Ezt a szöveget érdemes megrágni.

Montaigne arra ösztönöz, hogy igyekezzünk alkalmazni a saját eszméinkből való kihátrálás gyakorlatát. Az a mozgékony azonosulási és elkötdési hajlandóság, amely csak dialógusban sajátítható el, rend kereteiben nyer funkciót. Ennek a rendnek feszültség-elemei lehetnek: a latolgatási periódusok megfigyelése, az „öngyanúsításnak” bizonyos tréningje, a saját magunkhoz való szoktatás elismerése, készségek oktan elfogadása nélkül. Igenis helyeslendő az a fölfogás, hogy hozzá kell igazodnunk magukhoz a dolgokhoz: legyünk parányi lelkiismeretfurdalással személyiségek.

Rengeteg hitványság esett a történelemben ahhoz, hogy ne szemléljük óvatossággal bármely egyedül üdvöt ígéro idea születését.

Montaigne mintha azt sugálná: maradjunk meg a vereségben anélkül, hogy kárt okoznánk. Mert a dolog szerinti vereség valójában esélynövekedés: fontos, hogy mit nem tudunk. Az nevel. Az érlel.

Hozzáfűzném: ahol vita kerekedik, ott szokás szerint hibák felé haladunk. Hibás a start, meg kell állítani a versenyt. A közeledés a párhuzamosságban rejlik, az egzisztenciális érintkezés a sokáig félelem nélküli egymás mellett haladásban. Sokszor megfigyelhető, hogy a tartalmas beszélgetések a nyílt, benső szuverenitáson nyugvó, de mérsékelt ösztönzésekből fakadó alkalmakból keletkeznek. Hogy ez létrejöhesse, rendszerint nem a partner legfontosabb mondanójára kell válaszolni. Adatredukcióra kell szorítkoznunk, azaz mondanóinkat egyszerű, használható formájúvá kell átalakítanunk. Mindig tanácsos az, hogy a közvetlen bekövetkezheto csönd közelében maradjunk. Persze — hogy vadásznyelven fejezzem ki magam — nem löni, az is hiba. De közlendőinket csak nagyritkán hitelesíthetjük a meggyözöds pecsétjével.

Hosszabbítani kell az utat az ötlettől a meggyözödségig. Mert közte van az emberré érés feladata: meggyözödséhez csakis és egyesegegyedül huzamos ideig visszatartott gondolatok vezethetnek.

A meggyözöds nem elindulás, hanem megérkezés.

Számunk szerzöi:

Kamarás István szociológus

Dümmerth Dezsö író, történész

Tóth István irodalomtörténész, Marosvásárhely

Kerny Terézia művészettörténész, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet

Hollósi Éva művészettörténész

Beke György író, újságíró

Báthori Csaba író, a Bécsi Napló szerkesztöbizottsági tagja